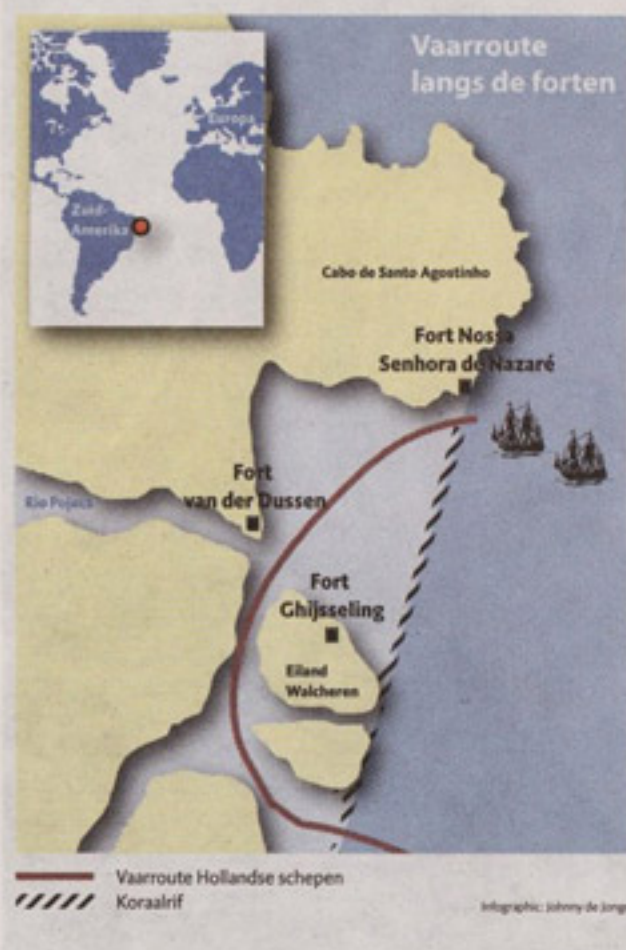

Zeeuwen vasthoudend op de

Braziliaanse kust

In 1999 verrichtte de Archeologische Identificatie Missie, in opdracht van de Ministeries van Buitenlandse Zaken en van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen, een onderzoek naar het Nederlands Cultureel erfgoed in Brazilië. Op basis daarvan verscheen tien jaar geleden een verslag van de kunsthistorica Hannedea van Nederveen Meerkerk. Daarin maakt zij melding van twee Zeeuwse forten bij Cabo do Santo Agostinho, het schiereiland ten zuiden van Recife. Van beide forten, die in de zeventiende eeuw een belangrijke rol speelden bij de Nederlandse strijd tegen de Portugezen, zijn nauwelijks sporen bewaard gebleven, aldus Van Nederveen Meerkerk. Benieuwd naar wat we daar van zullen aantreffen, vliegen we naar Pernambuco, de suikerrijke Braziliaanse provincie met haar geschiedenis van 'Hollantsch Brasil'.

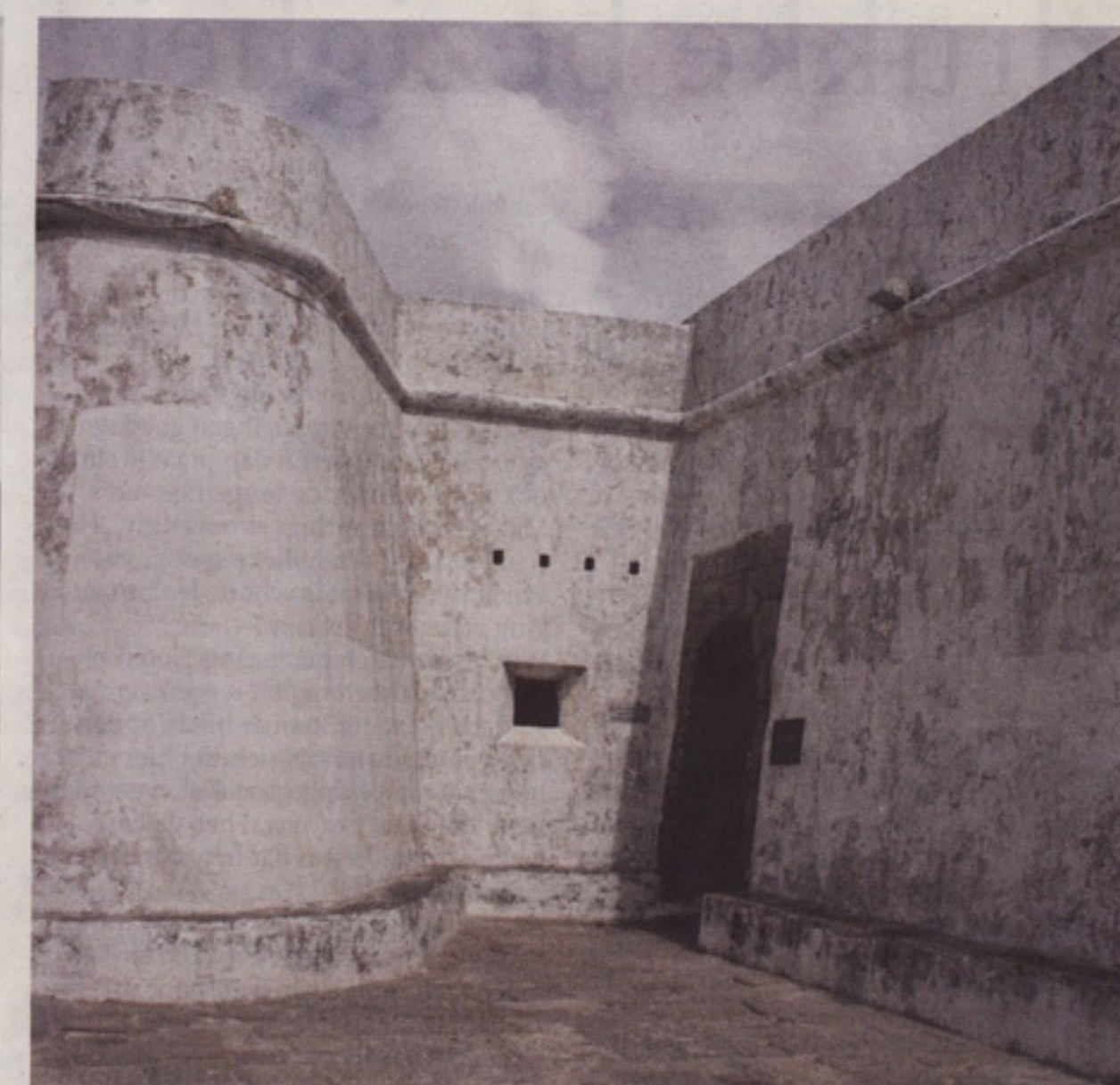
door Ruud Paesie

Nadat de WIC in 1630 de belangrijke Braziliaanse havenstad Olinda op de Portugezen veroverd, bouwt zij even ten zuiden daarvan Mauritsstad, het latere Recife. Van daaruit breidt de Compagnie haar invloed in de regio snel uit. Als eerste krijgt zij het noordelijk deel van Pernambuco onder controle en richt haar pijlen vervolgens op het zuiden. Vooral het strategisch gelegen Portugeze fort Nossa Senhora de Nazaré, door de Nederlanders Fort Nazareth genoemd, op Kaap Santo Agostinho is hen een doorn in het oog. Een eerste Nederlandse aanval op het Portugeze fort mislukt. Een tweede poging wordt beter voorbereid, en het betreffende gebied wordt door de WIC zo goed mogelijk verkend. De geschiedenis verhaalt daarover, dat op een namiddag in het jaar 1632 drie schepen van de Compagnie, zonder noemenswaardige tegenstand van de Portugezen, de baai van 'Kaap Augustijn' binnenzeilen. Vermoedelijk hebben de Portugeze soldaten toen gedacht: nu hebben we ze, want als de Hollanders morgenochtend weer weg willen, dan pakken we ze bij de ingang van de baai. De Nederlanders weten namelijk niet dat de baai door een kilometerslang koraalrif wordt omzoomd en slechts één ingang heeft. En juist bij deze monding staat het zwaarbewapende Portugeze fort. Groot moet de verbazing van de Portugezen zijn geweest, als ze bij het krie-

ken van de dag een lege baai aantreffen. Waar zijn die Hollanders gebleven? Zijn hun schepen misschien vergaan of hebben onze wachtposten liggen slapen? Niets van dit alles. 's Nachts hebben de opvarenden van de schepen namelijk kans gezien om achter twee nabijgelegen eilandjes een smalle doorgang door het ondiepe koraalrif te hakken, waardoor de schepen één voor één weten te ontsnappen. De tweede veroveringspoging volgt uiteindelijk in 1634 en daarbij spelen de twee Zeeuwse kooplieden, Adriaen van der Dussen en Johan Ghijseling, geen onbelangrijke rol. Beide handelaren zijn in dienst van de kamer Zeeland van de WIC, Ghijseling klimt zelfs op tot bewindhebber van de Compagnie. Opnieuw maken de Nederlandse schepen gebruik van de kunstmatige doorgang in het rif en bouwen aan de monding van de rivier Rio Pojuca een kleine vesting, die naar Van der Dussen wordt vernoemd. Op het nabijgelegen eiland, dat in Walcheren wordt omgedoopt, verrijst een tweede verschansing die de naam van Ghijseling krijgt. In de daaropvolgende maanden vallen de Nederlanders de Portugezen aan vanuit de twee forten. Een jaar later valt Fort Nazareth en krijgen de Nederlanders volledige zeggenschap over het gebied. Ghijseling repatriëert in datzelfde jaar. 'Zijn vestingwerk' wordt daarna meestal met Fort Domburg of Fort Walcheren aangeduid.

Kanon met het logo van de W.I.C.

Fort Natal

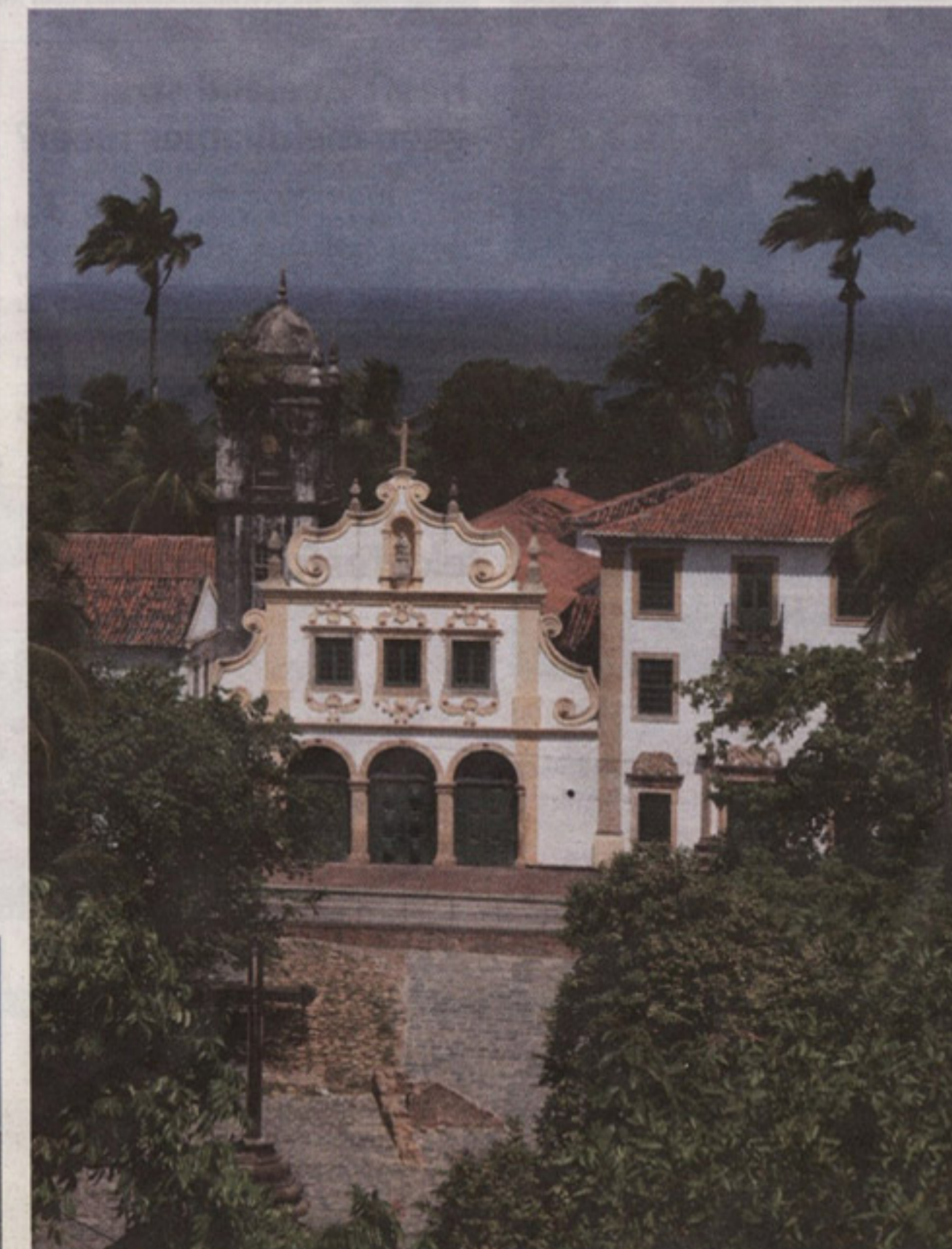
Onze reis

Vanuit het kleurrijke en levendige Olinda vertrekken we via Recife, met de kenmerkende hoogbouw van de moderne Braziliaanse metropolen, richting zuiden. Een uur later arriveren we in Cabo do Santo Agostinho en begint onze zoektocht naar het Zeeuwse verleden. Bij de ruïnes op de kaap vinden we grote hoeveelheden 'limoneta', geërodeerde ijzerbolletjes afkomstig uit de rotsen. Door schaarste aan ammunities gebruikten de Portugezen deze ijzerbolletjes als kogels. Ook Nederlandse soldaten hebben die, in navolging van de Portugezen, als projectielen verschoten. De volgende dag dalen we af naar de baai en lopen naar de monding van de Rio Pojuca. Daar hopen we restanten van Fort Van der Dussen aan te treffen. Door erosie is de bodemgesteldheid in de loop der tijd echter veranderd. Het fort is zodoende in het water weggezakt. Alleen bij eb verschijnt een berg stenen boven water. Daartussen vind ik verscheidene stukken aardewerk en enkele gele IJsselsteentjes. Een bezoek aan het eiland Walcheren, dat tegenwoordig Ilha da Cocóia heet, levert helaas niets op. Van het oorspronkelijke grote fort, versterkt met twee halve bastions aan de noordzijde, is geen enkel spoor te bekennen. Vermoedelijk liggen de restantanten van dit bastion onder een dikke laag zand.

Limoneta, geërodeerde ijzerbolletjes afkomstig uit de rotsen. Door schaarste aan ammunities gebruikten de Portugezen deze ijzerbolletjes als kogels.

Want enkele jaren geleden heeft het havenbedrijf SUAPE daar honderden tonnen zand gestort. Van de oorspronkelijke twee eilandjes is er toen één gemaakt. Zoals bekend, hebben de Portugezen de Nederlanders in 1654 het land uitgegooid. Toch is dit stukje Nederlandse koloniale verleden in Pernambuco niet in de vergetelheid geraakt. Op veel plaatsen kom je nog steeds de naam van Johan Maurits van Nassau-Siegen tegen, de Nederlandse gouverneur van Nova Holanda in 'Hollandsch Brasil'.

Olinda

foto's Caroline van der Mandele

Het Portugeze fort aan de monding van de Baai Cabo do Santo Agostinho.

Een hoop stenen is het enige wat nog over is van het fort Van der Dussen.